
Η σημερινή οικογένεια στην Ελλάδα και οι σχέσεις των μελών μεταξύ τους (Ποιες είναι και ποιες νομίζετε ότι θα έπρεπε να είναι)

της Κατερίνας Καλαντζοπούλου
μαθήτριας Γ' Λυκείου

(Δημοσιεύουμε την έκθεση της μαθήτριας της Ελληνογαλλικής Σχολής «Αγ. Ιωσήφ», που βραβεύτηκε από την επιτροπή του Συνδέσμου μας).

Ο άνθρωπος δε μπορεί να επιβιώσει μόνος του. Εξαρτάται από τους άλλους. Γι' αυτό άλλωστε και αναγκάζεται να ζει μέσα σε μια κοινωνία, μαζί. Δηλαδή, μ' ένα σύνολο ανθρώπων με κοινό σύστημα επικοινωνίας, κοινές αντιλήψεις για βασικούς θεσμούς καθώς και κοινούς τρόπους και έθιμα αντιμετώπισης των πιο σημαντικών γεγονότων της σύγχρονης ζωής.

Ωστόσο, το άτομο, για να μπορέσει να ανταχθεί ομαλά και σωστά στο κοινωνικό σύνολο, χρειάζεται να πάρει από κάπου μια πρώτη αγωγή και παιδεία. Το ρόλο αυτό της κοινωνικοποίησης, όπως άλλωστε και της αναπαραγωγής, έχει αναλάβει η οικογένεια, που συνηθίζουμε να ονομάζουμε «κύτταρο της κοινωνίας». Η οικογένεια είναι, λοιπόν, μια θεσμοποιημένη βιοκοινωνική ομάδα που συμβάλλει στη συνοχή και τη συνέχεια της κοινωνίας.

Όμως, οι αντιλήψεις ενός κοινωνικού συνόλου δεν παραμένουν σταθερές για μεγάλο χρονικό διάστημα. Αντίθετα, με την εξέλιξη της τεχνολογίας και τις αλλαγές που αυτή επιφέρει στον τρόπο ζωής των ατόμων, μεταβάλλεται και η στάση τους απέναντι τόσο σε ασημαντά όσο και σε πολύ σημαντικά ζητήματα.

Από τον κανόνα αυτό, δε μπορεί να εξαιρεθεί ούτε ο θεσμός της οικογένειας, που έχει, κατά καιρούς, περάσει από διάφορα στάδια. Μιλάμε για μητριαρχική οικογένεια, στα πρώτα βήματα της ζωής του ανθρώπου, αλλά και για πατριαρχική, αργότερα, με τη γεωργική επανάσταση, που αντέστρεψε τους ρόλους των δύο συζύγων.

Έτσι και σήμερα, η ζωή της κοινωνίας καθορίζει σημαντικά τη ζωή της οικογένειας. Αναμφισβήτητο η κρίση στη σύγχρονη κοινωνία, και ειδικότερα στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία, αντανακλά στα «κύτταρα» της, πράγμα που μας κάνει να λέμε πως η οικογένεια «κλυδωνίζεται» στις μέρες μας και στον τόπο μας και πως τείνει να διαλυθεί.

Η νέα τεχνολογία, οι πόλεμοι, η ρήξη με τη φύση, η μαζική κουλτούρα και οι επιπτώσεις τους στο σύγχρονο τρόπο ζωής,

που καθόλου δε βασίζεται στην «κριτική ικανότητα» του ανθρώπου, όλα αυτά που συμβαίνουν «εκεί έξω», έφεραν και «μέσα στο σπίτι» την ανομία, τη μοναξιά, την έλλειψη οριζόντων, που δημιουργούν τάσεις φυγής, απομόνωσης, διάσπασης. Είναι γεγονός πως η βιομηχανική και μεταβιομηχανική κοινωνία δεν έλυσε πολλά προβλήματα. Αύξησαν ίσως, όσα υπήρχαν.

Έτσι, η ατμόσφαιρα μέσα στην οικογένεια, μέσα στην ελληνική οικογένεια, δεν είναι ευχάριστη. Κυριαρχεί η ένταση και οι συγκρούσεις, τόσο στις σχέσεις των συζύγων όσο και ανάμεσα στους γονείς και τα παιδιά τους.

Με την έξοδο της γυναίκας στην παραγωγή, έρχεται και η διεκδίκηση κάποιων δικαιωμάτων που, ως αυτή τη στιγμή, κατέχει αποκλειστικά και μόνο ο άνδρας. Σιγά-σιγά, αποκτά κι αυτή δύναμη, μορφώνεται, «ξυπνά», όπως λέμε στην καθομιλουμένη, και αρχίζει να αμφισβητεί την αυθεντία του «ισχυρού φύλου», στην οποία, μέχρι τώρα, υποτασσόταν. Αρνείται να αποδεχθεί την κατωτερότητα που ο άνδρας θέλει να της επιβάλλει, αρνείται να δεχθεί πως «το βασίλειό της είναι η κουζίνα», όπως πίστευαν παλιότερα.

Το πρόβλημα, όμως, δημιουργείται από τη στιγμή που ο σύζυγος δεν επιθυμεί να παραχωρήσει τα δικαιώματά που είχε. Μεγαλωμένος μέσα σ' ένα διαφορετικό περιβάλλον, σε μια καθαρά πατριαρχική οικογένεια — υπάρχουν, βέβαια, και οι εξαιρέσεις — όπου όλοι υποτάσσονταν στη θέληση του πατέρα ή του παππού, δε μπορεί εύκολα να διανοηθεί την ιδιότητα που διεκδικεί η γυναίκα και που, αν και νομικά έχει κατοχυρωθεί, στην καθημερινή ζωή σπάνια εφαρμόζεται.

Μετά απ' αυτά, η σύγκρουση είναι αναπόφευκτη πια. Στη σχέση των συζύγων έχει εισβάλει ο εγωισμός. Δεν υπάρχει ουσιαστικός σύνδεσμος μεταξύ τους, τη θέση της αγάπης, του αλληλοσεβασμού, της κατανόησης, της συμπράξης παίρνει η εχθρότητα. Ο ένας υποβλέπει τον άλλο.

Η αποξένωση, όμως, εντείνεται και από

το γεγονός της αλλαγής της παραδοσιακής λειτουργίας της οικογένειας, εξαιτίας του ρυθμού ζωής και του άγχους. Στη σύγχρονη ελληνική οικογένεια, η παρουσία της μητέρας είναι σπάνια, κι όταν είναι παρούσα, είναι πάντα απασχολημένη με τη φροντίδα του σπιτιού. Αλλά, και ο πατέρας αναγκάζεται να εργάζεται όλη την ημέρα για να μπορεί να καλύπτει τις ανάγκες της οικογένειας, αντικειμενικές και μη. Έτσι δεν είναι πολλές οι ώρες που βρίσκονται μαζί. Οι σύζυγοι δεν έχουν χρόνο ο ένας για τον άλλο, αλλά ούτε και διάθεση. Τόσο πολύ τους κουράζει η καθημερινότητα. Ακόμα και το κοινό μεσημεριανό τραπέζι τείνει να εκλείψει, καθώς το εστιατόριο και το έτοιμο φαγητό έχουν αντικαταστήσει την σπιτική κουζίνα.

Όμως, η οικογένεια έχει χάσει και την ψυχαγωγική λειτουργία που, στο παρελθόν, επιτελούσε. Σήμερα, τον ελάχιστο ελεύθερο χρόνο του το ζευγάρι τον περνά στα διάφορα κέντρα διασκέδασης που συνεχώς πολλαπλασιάζονται και που, βέβαια, δε συντελούν καθόλου στη σύσφιξη του δεσμού των συζύγων.

Ανάλογες είναι, ωστόσο, και οι σχέσεις μεταξύ γονιών και παιδιών, στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα. Τα νεαρά άτομα που μεγαλώνουν μέσα σ' ένα τέτοιο περιβάλλον είναι φυσικό ν' αντιδράσουν, είτε με καλό είτε με άσχημο τρόπο.

Καταρχήν, σύμφωνα και με το πνεύμα της εποχής από τη στιγμή που αρχίζουν να «καταλαβαίνουν», αρχίζουν ν' αμφισβητούν κι αυτά την αυθεντία και μάλιστα την αυθεντία των γονιών, αφού βλέπουν ότι ο κόσμος που εκείνοι δημιούργησαν δεν είναι «βιώσιμος». Έτσι, ο πατέρας και η μητέρα παύουν να αποτελούν πρότυπα. Δεν είναι αυτοί που δίνουν τους βασικούς προσανατολισμούς. Και στο σημείο αυτό, κάποιοι επιτηδείοι που επωφελούνται από την κατάσταση, προπαγανδίζουν και επιβάλλουν ειδωλα και ιδανικά για «μαζική κατανάλωση», ξένα προς το χαρακτήρα της ελληνικής κοινωνίας.

Έτσι, έρχεται η ρήξη με την οικογένεια,

που, εξαιτίας της αδυναμίας και των δύο πλευρών για διάλογο, κάποιες φορές φτάνει και τα όρια της τέλει διακοπής των σχέσεων.

Και αυτό γιατί ούτε οι γονείς έχουν μάθει να συζητούν και να αποδέχονται τις σωστές απόψεις ακόμα και όταν προέρχονται από άτομα μικρότερης ηλικίας, αλλά και τα παιδιά δεν ξέρουν ή και δεν έχουν τη διάθεση να κάνουν διάλογο. Άλλωστε, στην πλειοψηφία τους, οι γονείς δεν τα εμπιστεύονται, όπως και αυτά δεν έχουν ούτε το θάρρος να μιλήσουν, αλλά ούτε και την ελπίδα πως θα βρουν κατανόηση. Επομένως, κάθε πλευρά προσπαθεί να επιβάλει την άποψή της με φωνές και απειλές και όχι με επιχειρήματα, με αποτέλεσμα συχνά τα παιδιά, που οπωσδήποτε δε βρίσκονται στην πιο πλεονεκτική θέση, να αγωνίζονται να ξεφύγουν από το οικογενειακό περιβάλλον, που αισθάνονται, ότι τα περιορίζει, όσο το δυνατόν γρηγορότερα. Η απόδραση είναι ο μοναδικός τους στόχος.

Σχεδόν τίποτα, λοιπόν, δεν ενώνει στις μέρες μας, τους νεαρούς Έλληνες με τους γονείς τους, τίποτα δεν τους ωθεί να μένουν κάτω από την ίδια στέγη, εκτός, ίσως, από την οικονομική εξάρτηση και το όριο ηλικίας. Και είναι θλιβερό το ότι ακόμα και στις οικογενειακές σχέσεις μπαίνει ο ωφελιμισμός και η σκοπιμότητα. Το συμφέρον κυριαρχεί στη ζωή μας από την πιο τρυφερή ακόμα ηλικία και είναι πολύ πιο ισχυρό από τον ψυχικό σύνδεσμο.

Το σύγχρονο σπίτι απωθεί, λοιπόν, και τα παιδιά και γίνεται «κέντρο διερχομένων», «ξενοδοχείο για φαγητό και ύπνο», μονάχα, αφού και αυτά (τα παιδιά) λείπουν όλη την ημέρα.

Μοναδική, σχεδόν, στιγμή που η σύγχρονη ελληνική οικογένεια συνυπάρχει ειρηνικά είναι αυτή που όλοι, συγκεντρωμένοι μπροστά στην τηλεόραση, παρακολουθούν ή απλώς κοιτάζουν ένα έργο. Εκλείπει τελειώς η συζήτηση. Γονείς και παιδιά δεν έχουν τίποτα να πουν.

Αυτονόητο είναι, λοιπόν, πως οι σχέσεις ανάμεσα στα μέλη της σημερινής οικογένειας στην Ελλάδα δεν είναι οι επιθυμητές

και πως, μ' αυτήν την κατάσταση που επικρατεί μέσα στο σπίτι, εμποδίζεται η σωστή λειτουργία της οικογένειας, που μετατρέπεται σε «μηχανή νευρώσεων», όπως κάποιος πολύ χαρακτηριστικά παρατήρησε.

Και είναι πολύ μακρύς ο δρόμος μέχρι να μπορέσει να ξανακερδίσει το χαμένο της γόητρο και να εντάξει σωστές και ολοκληρωμένες προσωπικότητες στο κοινωνικό σύνολο. Για να επιτευχθεί τούτο, απαιτείται επανεξέταση της κατάστασης και συνειδητή προσπάθεια για βελτίωση των σχέσεων.

Μια ουσιαστική και στενή σχέση μεταξύ των συζύγων αρχικά, αλλά και ανάμεσα σε γονείς και παιδιά στη συνέχεια, προϋποθέτει αγάπη, τρυφερότητα, κατανόηση, αλληλοβοήθεια, ειλικρίνεια, υπομονή, διάθεση για αυτοθυσία, πράγματα που περιφρονούνται σήμερα και θεωρούνται αδυναμία. Ευχάριστη και ειρηνική συμβίωση δε μπορεί να υπάρχει χωρίς αυτά.

Οι σύζυγοι δεν κερδίζουν τίποτα με την εμμονή στις προσωπικές τους αντιλήψεις. Από τη στιγμή που αποφασίζουν να ζήσουν μαζί, θα πρέπει να 'ναι και έτοιμοι να υποχωρούν, να συμβιβάζονται με κάποιες επιθυμίες των άλλων. Το ίδιο ισχύει και για τα παιδιά. Και η υπομονή και η θυσία χρειάζονται μεγάλη ψυχική δύναμη και αγάπη. Όμως, αυτό είναι η οικογένεια, αγάπη. Και αυτό είναι που λείπει από την εποχή μας και τις σχέσεις μας.

Η σημερινή γυναίκα, για παράδειγμα, θεωρεί τη μητέρα της και τη γιαγιά της «ανόητες» που υποτάσσονται στο θέλημα του συζύγου και των παιδιών, καμιά φορά. Μήπως, όμως, η υποταγή αυτή, εκτός από αδυναμία, φάνερωνε και την επιθυμία τους να «κρατήσουν το σπίτι»; Ίσως θα 'πρεπε και οι άλλοι να συνηθίσουν να κάνουν κάποιες παραχωρήσεις και όχι να φτάνει η γυναίκα σε οριακές καταστάσεις, που σημαίνουν, ουσιαστικά, διάλυση.

Ακόμα, το ζευγάρι θα πρέπει να έχει κάποιο χρόνο δικό του, να μπορεί να συζητά τα προβλήματά του, τις ανησυχίες του, να χαράζει κοινή πορεία, ιδιαίτερα πάνω στο πολύ σημαντικό ζήτημα της ανατροφής

των παιδιών.

Είναι καιρός ν' αρχίσουν να είναι οι γονείς εκείνοι που θα προσανατολίζουν τα παιδιά τους προς κάποιες βασικές αρχές, όχι με απαγορεύσεις και περιορισμούς, αλλά με το ίδιο τους το παράδειγμα. Πρέπει να γίνουν, ή, τουλάχιστον, να προσπαθήσουν να γίνουν αυτό που θα ήθελαν να δουν να γίνεται το παιδί τους.

Θα 'πρεπε να καταβάλλουν κάθε προσπάθεια ώστε να νιώθουν τα παιδιά άνετα μέσα στο σπίτι, να το θεωρούν καταφύγιο, όπου, σε κάθε δύσκολη περίπτωση, μπορούν να βρουν ζεστασιά, κατανόηση και συμπαράσταση. Να κερδίσουν την εμπιστοσύνη και να πετύχουν την ειλικρίνιά τους για να μπορούν να τα καθοδηγούν. Γιατί τα παιδιά δε χρειάζονται μόνο υλικά αγαθά. Έχουν ανάγκη το χρόνο των γονιών τους, το έμπρακτο τους ενδιαφέρον, τη σωστή καθοδήγηση που θα 'ναι αποτέλεσμα μιας στενής και σωστής σχέσης, η οποία θα συμβάλλει στην ομαλή ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους. Είναι ανάγκη όλα τα άτομα της οικογένειας να είναι μεταξύ τους πραγματικοί φίλοι.

Και όλα αυτά δεν είναι ουτοπίες, όπως ίσως φαίνονται με την πρώτη ματιά. Σίγουρα, ο θεσμός της οικογένειας περνά κρίση. Αλλά, έχει και στο παρελθόν περάσει από διάφορες μεταλλάξεις και άντεξε στο χρόνο και στις εξελίξεις. Έτσι και σήμερα βρίσκεται σ' ένα μεταβατικό στάδιο, το οποίο κάποτε θα ξεπεράσει και θα καταλήξει σ' ένα σχήμα κοινωνικά αποδεκτό και ικανό να συνεχίσει να συμβάλλει στη συνοχή και τη συνέχεια της κοινωνίας. Φτάνει, μονάχα, να γίνουν κάποιες προσπάθειες από όσους έχουν αντιληφθεί το πρόβλημα. Απαιτείται ενημέρωση και κατάλληλη εκπαίδευση της νέας γενιάς, για να μην επαναλάβει λάθη των προηγούμενων, πράγμα που σημαίνει καλλιέργεια της αυτογνωσίας και των ιδιαίτερων ικανοτήτων του ατόμου, παράλληλα με την ανάπτυξη του αισθήματος της αγάπης, για να κατορθώσουν οι μελλοντικοί γονείς να κάνουν την οικογένεια, την ελληνική οικογένεια, έναν αληθινό παράδεισο.